ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА КОНТРОЛЮ ЗА НИМИ

ПИЧУРИН Артем Анатолійович - аспірант Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: https://orcid.org/0009-0009-4515-0663

УДК 342.9

DOI: https://doi.org/10.71404/NP.2025.2.51

Зроблено ряд висновків з приводу змісту, сутності, завдань та особливостей державної політики. По-перше, це стратегічно орієнтований, розрахований на довготривале виконання, курс держави щодо реалізації відповідних, заздалегідь визначених правових, економічних, соціальних, військових, безпекових та будь-яких інших, важливих для держави та її населення цілей. По-друге, державна політика виражається у діяльності органів публічного сектору, передусім, органів державної влади та в окремих випадках місцевого самоврядування, які часто виконують делеговані повноваження. В рамках цього відбувається реалізація управлінських, нормотворчих, координаційних, контрольних, інформаційних та інших заходів, що відповідає стратегічним цілям визначеного курсу та веде до їх прямої реалізації. По-третє, державна політика в обов'язковому порядку повинна основуватись на системі юридичних норм, які визначають легітимність заходів та операцій, що проводяться в її рамках уповноваженими суб'єктами. По-четверте, політика забезпечує інтереси суспільства в цілому, а також окремих його груп і верст, відповідним чином позитивно трансформує умови життєдіяльності їх представників. По-п'яте, ресурсною основою для здійснення державної політики є державний та відповідні місцеві бюджети.

З'ясовано, що державна політика у сфері використання інформаційних технологій та контролю за ними – це законодавчо визначений, оснований на ресурсній базі державного та місцевого бюджетів, розрахований на довготривалу реалізацію, стратегічний курс держави, що включає в себе сукупність економічних, соціальних, правових, організаційно-управлінських та інших необхідних заходів спрямованих на впровадження, адаптацію та забезпечення активного використання інформаційних технологій в переважній більшості сфер суспільного життя, а також контроль даного процесу.

Ключові слова: державна політика, інформаційні технології, державний контроль, перевірка.

Постановка проблеми

В умовах тотальної цифрової трансформації публічного апарату, соціального сектору, економіки, а також інших сфер і галузей, важливо, щоб держава, в особі її уповноважених органів та вищого керівництва, розуміла специфіку та перспективи використання ІТ, що допоможе контролювати даний процес значно ефективніше та правильніше. Досягається це за рахунок комплексної державної стратегії, виконання якої охоплює багато важливих питань. Вона є досить складним та унікальним явищем, яке суттєво відрізняється від політичних курсів спрямованих на вирішення інших проблем.

Стан дослідження проблеми

Державна політика є комплексною та складною категорією, яка одночасно характеризується юридичними, економічними, владно-управлінськими аспектами. Її дослідження проводилось в наукових роботах:

В.І. Андріяша, В.Д. Бакуменко, Т.М. Бруса, В.В. Голуба, В.М. Козакова, О.В. Лаврук, В.Є. Романова, О.М. Рудіка, В.А. Шахова та багатьох інших вчених. Втім, попри існування суттєвих наукових результатів, державна політика у сфері використання інформаційних технологій та контролю за ними досі не знайшла ґрунтовного опрацювання.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб визначити поняття державної політики у сфері використання інформаційних технологій та контролю за ними. Реалізація даної мети передбачає виконання наступного кола завдань: узагальнити концептуальні підходи до визначення державної політики; виділити головні особливості категорії «державна політика»; сформулювати та навести поняття державної політики у сфері використання інформаційних технологій та здійснення контролю за ними.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна статті полягає в тому, що дана наукова робота є однією із перших спроб сформулювати комплексний підхід щодо визначення поняття державної політики у сфері використання інформаційних технологій та контролю за ними.

Виклад основного матеріалу

Починаючи наукове дослідження зазначимо, що відповідно до тлумачної словникової літератури термін «політика» визначається, як: 1) загальний напрямок, характер діяльності держави, певного класу або політичної партії; 2) напрямок діяльності держави або політичної партії у тій чи іншій галузі у певний період; 3) події та питання внутрішньодержавного і міжнародного суспільного життя; 4) користування правом сильного у відносинах однієї держави з іншими; 5) лінія поведінки в чому-небудь, певне ставлення до кого-, чого-небудь; 6) хитрий, ухильний спосіб дій, спрямований на досягнення певної мети; 7) революційна або підривна діяльність, участь в антиурядових виступах [1, с.1035]. За П. Бомарше, політика – це мистецтво створювати факти, граючись підкоряти собі події та людей [2, с.37]. С.Г. Рябов вважає політику способом організації та здійснення влади, свого роду цариною, де відбувається боротьба, змагання за владу [3, с.17;4, с.35].

Як зауважує Н.В. Дикань, політика – це загальна інструкція для дій та прийняття рішень, що полегшують досягнення цілей; її формують на тривалий час. Вона спрямовує дію на досягнення мети та виконання завдання, пояснює, яким чином потрібно досягати цілей, визначаючи орієнтири, котрих варто дотримуватися. Мета політики полягає в збереженні сталості цілей, а також запобіганні прийняттю короткотермінових рішень, що ґрунтуються на вимогах певного моменту [5, с.39]. На думку В.П. Андрущенко та М.І. Горлача політика – це сфера відносин значних груп людей, різних історично створених спільностей, що спрямована на завоювання, утримання і використання державної влади; одна з форм суспільної свідомості. У політиці сконцентровані потреби та інтереси різних історично створених спільностей, їх політичних організацій, відображується держаний та суспільний устрій, соціально-економічна структура, духовне життя суспільства [6, с.281;7, с.103]. В тлумаченні І.В. Кременовської політика – це сукупність дій, заходів у тій чи іншій сфері, за допомогою яких узгоджуються інтереси в середині соціуму [8, с.37]. Наступну думку обстоює О.Л. Валевський, який вказує: «Політика, спрямована на людину, в остаточному підсумку має відповідати одній меті – регламентувати її дії таким чином, щоб вони задовольняли певним інтересам. Ці інтереси, якщо спробувати визначити їхню суперечливу спрямованість умовною сумарною величиною, відповідають уявленням творців політики про доцільність. Так, політика, що випливає від ставлення до нас знайомих та родичів, спрямована на встановлення доцільності в побуті. Уряд, встановлюючи податкові ставки, виходить із міркувань, що вони найдоцільніші для наповнення бюджету. Навчальний заклад, проводячи певну освітню політику, виходить з аргументів, що вона оптимально відповідає вимогам сучасного освітнього рівня» [9, с.17].

Тож, політика – це багатозначна категорія, яка в загальній сутності виражає

певну лінію суб'єктивної діяльності, яка відрізняється чіткими цілями і методами. Натомість, більш розповсюдженим є тлумачення політики, як цілеспрямованої діяльності великих суспільних формацій та організацій, як то нації, верств населення, окремих суспільних класів і таке інше. Наведена категорія є родовою для багатьох інших, які переймають та трансформують її зміст. Однією з таких є державна політика, що досліджувалась як вітчизняними та і зарубіжними вченими.

Відмітимо що в західних наукових джерелах замість терміну «державна політика» використовується суміжне поняття – «публічна політика». Відомий німецький соціальний філософ Ю. Хабермас розглядає публічну політику як сферу соціального життя, де можуть обговорюватися справи, які становлять спільний інтерес, де розходження в думках можуть регулюватися раціональними аргументами, а не зверненням до усталених догм і звичаїв, і вважає, що головна особливість сучасної держави – це її здатність домовлятися з громадянами щодо найширшого кола питань. У сучасному суспільстві, на думку цього вченого, постійно розширюється сфера діяльності громадськості, зростає роль різних публічних об'єднань – таких об'єднань, які не виробляються політичною системою з метою легітимації та не є частинами цієї системи [10, с.301]. В англосаксонській традиції під публічною політикою розуміються дії держави спрямовані на задоволення потреб громадян [11]. А. Хайденхаймер, Х. Хекло та К. Адамс визначають категорію в такий спосіб: «Порівняльна публічна політика є вивченням того, як, чому і з яким результатом проводять різні уряди спеціальні курси дій або бездіяльності» [12, с.3]. За Дж. Лейном та Дж. Кінгдоном публічна політика – це діяльність агентів, залучених у виробництво та виконання рішень щодо розміщення суспільних ресурсів, виробництва й розподілу суспільних благ, тобто публічна політика пов'язана з рішеннями в публічному секторі державного регулювання й спрямована на різні сфери життєдіяльності суспільства загалом, а також різних консолідованих груп всередині суспільства [13; 14, с.15].

У вітчизняній науковій парадигмі переважно використовується поняття «державна політика», яке має декілька тлумачень. Наприклад, І.В. Розпутенко розглядає її як дії системи органів державної влади згідно з визначеними цілями, напрямами, принципами для розв'язування сукупності взаємопов'язаних проблем у певній сфері діяльності [15, с.144; 16, с.53]. В тлумаченні В.А. Ребкало державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність уряду стосовно певної проблеми, яка здійснюється ним безпосередньо чи опосередковано і впливає на життя суспільства [17, с.14; 18, с.134]. О.О. Кучеренко вказує, що державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність (бездіяльність) державних інституцій, що здійснюється ними безпосередньо або опосередковано, стосовно певної проблеми чи сукупності проблем, і такої, що впливає на життя суспільства [19, с.479; 20, с.74]. В.І. Андріяш розтлумачив державну політику, як систематизовану, цілеспрямовану та широку діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер [20].

Також існують більш широкі та комплексні визначення державної політики в яких науковці відходять від її виключного ототожнення із діяльністю держави. Наприклад, О.В. Лаврук наголошує, що державна політика є одним із важливих компонентів життєдіяльності суспільства, оскільки її заходи спрямовуються на поліпшення рівня проживання громадян та гарантування соціальної стабільності країни і її регіонів. На його думку, в наукових дослідженнях державної політики не варто надавати пріоритети лише методам і важелям її управлінського впливу на соціально-економічній політичні процеси, але й акцентувати увагу на планування, організацію і моніторинг функцій кожного її елементу. Таким чином, державна політика повинна мати комплексний характер щодо функціонального спрямування на розв'язування взаємопов'язаних політичних і соціально-економічних проблем, своєчасно реагувати на трансформа-

ційні зміни, котрі відбуваються в державі й суспільстві, завжди бути ефективною (оптимальний розподіл владних повноважень між державними органами й організаціями, структурована якість державно-управлінських рішень, цілеспрямованість завдань і заходів), результативною і сприйнятливою населення [21, с.261].

Є.О. Коваленко розкриває зміст державної політики у сукупності наступних ознак: 1) державна політика – це не випадкова, безсистемна поведінка учасників процесу політики, а цілеспрямована діяльність/бездіяльність, що розробляється для досягнення поставленої мети (хоча не завжди досягає задекларованого); 2) політика охоплює не окремі абстрактні рішення, а цілеспрямовані напрями чи моделі діяльності/бездіяльності державних інституцій і містить ц собі як розробку політики, так і її впровадження; 3) не будь-яка політика впроваджується в життя через владні структури, а досить часто використовуються приватні організації чи окремі особи; 4) державна політика є відповіддю на суспільні вимоги чи вимоги діяльності/бездіяльності учасників процесу політики: законодавців, бюрократів, груп інтересів, громадян тощо; 5) політика – це дієвість/пасивність державних інституцій, а не їх плани (голослівна декларація); саме така політика аналізується й оцінюється; 6) державна політика може бути позитивною, коли певні проблеми вирішуються, і негативною – за умови діяльності/бездіяльності, недосягнення поставленої мети чи досягнення протилежного; 7) державна політика засновується на законі, тобто вона має бути легітимного. У сучасному суспільстві фіскальні, регулятивні чи контрольні дії сприймаються як легітимні, і все ж легітимність є необхідною, але не достатньою умовою ефективної державної політики; 8) державна політика ґрунтується на монополії держави на законний примус чи насильство, тобто державні органи використовують певну шкалу інструментів для досягнення мети політики; 9) слід розрізняти рішення й політику. Щоденні урядові рішення, продиктовані як політикою, так і обставинами, спонукають до проведення певної політики, але вони не є політикою [22, с.12-13].

Як стверджують А.В. Мерзляк і Т.В. Кравченко, державна політика – це сукупність повноважних дій та стратегічно орієнтованих цілей і принципів органів державної влади, які є реакцією на реальні життєві потреби чи проблеми, визначають шляхи реалізації поставлених цілей у процесі управління суспільним розвитком з урахуванням інтересів усіх категорій суспільства, що узгоджується з національними інтересами. Державна політика, на думку дослідників, у такому формулюванні є способом гармонізації і політичної інтегрованості соціуму, кінцевим результатом успішності якої є поліпшення якості життя громадян та гарантування соціальної стабільності [23]. В. Купрій характеризує державну політику як неперервний циклічний процес, що складається із сукупності послідовних дій, взаємодії елементів інститутів з певними функціями, засобів, які спрямовані на досягнення певного наслідку [24;25, с.64].

Висновки

Систематизація різноманітних підходів та визначень дає можливість зробити ряд висновків з приводу змісту, сутності, завдань та особливостей державної політики. По-перше, це стратегічно орієнтований, розрахований на довготривале виконання, курс держави щодо реалізації відповідних, заздалегідь визначених правових, економічних, соціальних, військових, безпекових та будь-яких інших, важливих для держави та її населення цілей. По-друге, державна політика виражається у діяльності органів публічного сектору, передусім, органів державної влади та в окремих випадках місцевого самоврядування, які часто виконують делеговані повноваження. В рамках цього відбувається реалізація управлінських, нормотворчих, координаційних, контрольних, інформаційних та інших заходів, що відповідає стратегічним цілям визначеного курсу та веде до їх прямої реалізації. По-третє, державна політика в обов'язковому порядку повинна ґрунтуватись на системі юридичних норм, які визначають легітимність заходів та операцій, що проводяться в її рамках уповноваженими суб'єктами.

По-четверте, політика забезпечує інтереси суспільства в цілому, а також окремих його груп і верст, відповідним чином позитивно трансформує умови життєдіяльності їх представників. По-п'яте, ресурсною основою для здійснення державної політики є державний та відповідні місцеві бюджети.

Таким чином, державна політика у сфері використання інформаційних технологій та контролю за ними – це законодавчо визначений, оснований на ресурсній базі державного та місцевого бюджетів, розрахований на довготривалу реалізацію, стратегічний курс держави, що включає в себе сукупність економічних, соціальних, правових, організаційно-управлінських та інших необхідних заходів спрямованих на впровадження, адаптацію та забезпечення активного використання інформаційних технологій в переважній більшості сфер суспільного життя, а також контроль даного процесу.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної _української мови (з дод. і допов.) Уклад, і голов, ред. В.Т. Бусел К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

2. Кременовська І.В. Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки України: дис… канд. юрид. наук : Ірпінь: Національний університет державної податкової служби України. 2010. 210 с.

3. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. 2-е вид. Київ: Тандем, 1996. 240 с.

4. Чапала Г.В. Місцеве самоврядування в системі публічної влади: дис… канд. юрид. наук : Харків: Академія правових наук України науково-дослідний інститут державного будівництва та місцевого самоврядування. 2004. 214 с.

5. Дикань Н.В. Менеджмент: навч. Посібник. Н.В. Дикань, І.І. Борисенко. К.: Знання, 2008. 389 с.

6. Соціальна філософія : короткий енциклопедичний словник. заг. ред. і уклад. В. П. Андрущенко, М. І. Горлач. Харків : ВМП «Рубікон», 1997. 400 с.

7. Долгий О.О. Організація діяльності податкової служби України з протидії податковим правопорушенням у сфері функціонування вугледобувних підприємств: дис… канд. юрид. наук : Ірпінь: Національний університет Державної податкової служби України. 2008. 249 с.

8. Кременовська І.В. Правові та організаційні засади діяльності суб'єктів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки України: дис… канд. юрид. наук : Ірпінь: Національний університет державної податкової служби України. 2010. 210 с.

9. Валевський О.Л. Концептуальні засади впровадження державної політики в умовах трансформації українського суспільства: дис… д-ра. юрид. наук : Київ: національна академія державного управління при Президентові України. 2010. 413 с.

10. Habermas, J. Between Facts and Norms. Cambridge, 1996. 631 p.

11. Dye T.R. Understanding Public Policy. Upper Saddle River, N.J. Pearson/Prentice Hall. 2008. 354 p.; Sharkansky I. Policy Analysis in Political Science. Chicago: Markham. 1970. 476 p.

12. Heidenheimer A., Heclo H., Adams C. Comparative Public Policy: The Politics of Social Choice in America, Europe and Japan. New York: St. Martin Press. 1990. 416 p.

13. Kingdon J. Agendas, Alternatives, and Public Policies. Boston: Little, Brown & Co. 1984. 240 p.

14. Філіпчук В.О., Постригань Г.Ф. Сучасні підходи до визначення публічної політики. Вісник ДонНУ імені Василя Стуса. 2021. С.13-18.

15. Енциклопедичний словник з державного управління. уклад. Ю.П. Сурмін, В.Д. Бакуменко, А.М. Михненко; за ред. Ю.В. Ковбасюка, В.П. Трощинського, Ю.П. Сурміна. К.: НАДУ, 2010. 820 с.

16. Прокопенко Л.Л. Державне управління освітою в Україні: становлення та розвиток (IX-початок XX ст.): дис… д-ра. юрид. наук : Дніпропетровськ: Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії Державного управління при Президентові України. 2010. 442 с.

17. Ребкало В. А. Практична політологія : навч. посіб. В. А. Ребкало, В. М. Бебик, А. М. Пойченко. К. : Вид-во УАДУ, 1998. 140 с.

18. Даниляк О.О. Державне регулювання розвитку природно-заповідної справи: дис… канд. юрид. наук : Київ: Національна академія державного управління при Президентові України. 2010. 243 с.

19. Кучеренко О. О. Методологічні засади аналізу державної політики. Збірник наукових праць УАДУ за заг. ред. В. І. Лугового, В. М. Князєва. К. : Видавництво УАДУ, 2001. № 1. С. 471—482.

20. Тихомирова Т.О. Реалізація державної політики охорони здоров'я в системі МВС України: адміністративно-правовий аспект: дис… канд. юрид. наук : Київ: Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна». 2010. 217 с.

21. Лаврук О.В. Сутність поняття державної політики. Університетські наукові записки, 2018. № 67-68, с. 254-263.

22. Коваленко Є.О. Державна політика розвитку промисловості України в умовах європейської інтеграції: дис… канд. юрид. наук : Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2010. 224 с.

23. Мерзляк А. В. Державна політика у сфері управління соціальними ризиками: сутність, формування та реалізація. А. В. Мерзляк, Т. В. Кравченко. Наук.-виробн. журнал «Держава та регіони». Серія «Державне управління». 2011. № 1.

24. Купрій В. Процес творення державної політики як об'єкт наукових досліджень. Політичний менеджмент. 2007. № 5. С. 15–32.

25. Палагнюк Ю.В. «Державна політика» та «публічна політика»: теоретичний аспект. Наукові праці. Державне управління. 2012. Випуск 169. Том 181. С.63- 67.

SUMMARY

A number of conclusions have been made regarding the content, essence, tasks and features of state policy. Firstly, it is a strategically oriented, long-term course of the state for the implementation of relevant, predetermined legal, economic, social, military, security and any other goals important for the state and its population. Secondly, state policy is expressed in the activities of public sector bodies, primarily state authorities and in some cases local self-government, which often exercise delegated powers. Within this framework, management, rule-making, coordination, control, information and other measures are implemented, which corresponds to the strategic goals of the defined course and leads to their direct implementation. Thirdly, state policy must necessarily be based on a system of legal norms that determine the legitimacy of measures and operations carried out within its framework by authorized entities. Fourth, the policy ensures the interests of society as a whole, as well as its individual groups and versts, and accordingly positively transforms the living conditions of their representatives. Fifth, the resource basis for the implementation of state policy is the state and relevant local budgets.

It was found that state policy in the field of the use of information technologies and control over them is a legally defined, based on the resource base of state and local budgets, designed for long-term implementation, strategic course of the state, which includes a set of economic, social, legal, organizational and managerial and other necessary measures aimed at the implementation, adaptation and ensuring the active use of information technologies in the vast majority of spheres of public life, as well as control of this process.

Keywords: state policy, information technologies, state control, verification.